

Strazburg, 1 Aralık 2023

AVRUPA HÂKİMLERİ DANIŞMA KONSEYİ (CCJE)

CCJE Görüş No. 26 (2023):

İlerleme: Yargıda yardımcı teknoloji kullanımı

I. Giriş

- Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Bakanlar Komitesi tarafından kendisine verilen görev uyarınca, "Yargıda destekleyici teknolojinin kullanımında ileriye doğru" başlıklı işbu Görüşü hazırlamıştır.
- Bu Görüş, önceki CCJE Görüşleri temel alınarak hazırlanmıştır. Özellikle CCJE Hâkimlerin Magna Carta'sı (2010) ile adalet ve bilgi teknolojileri (IT) hakkındaki 14 No.lu Görüş (2011) dikkate alınmıştır. Bu görüş, 14 No.lu Görüş (2011) ile birlikte değerlendirilmeli ve söz konusu Görüş'ün henüz teknolojinin kullanım ve gelişiminin erken aşamalarında olduğu bir dönemde hazırlandığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu Görüş hazırlanırken ayrıca dikkate alınan Avrupa Konseyi belgelerinden bazıları şunlardır: Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu'nun (CEPEJ) yargı sistemlerinde ve çevrelerinde yapay zekâ kullanımına ilişkin Avrupa Etik Şartı (2018), elektronik dosyalama (e-dosyalama) ve mahkemelerin dijitalleştirilmesine ilişkin CEPEJ Rehber İlkeleri (2021), adli işlemlerde video konferansa ilişkin CEPEJ Rehber İlkeleri (2021), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin algoritmik sistemlerin insan hakları üzerindeki etkilerine ilişkin üye devletlere yönelik CM/Rec (2020)1 sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa

Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik, adaletin işleyişini iyileştirmek üzere tasarlanmış medeni usul ilkelerine ilişkin R (84) 5 sayılı Tavsiye Kararı (İlke 9), yapay zekânın demokratik yönetişimine duyulan ihtiyaca ilişkin 2341 (2020) sayılı AKPM Kararı, algoritma yoluyla adalet - yapay zekânın kolluk ve ceza adaleti sistemlerindeki rolü hakkında AKPM Raporu (2020).

3. Ayrıca, Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası'nın Daha İyi Adalet için Dijital Teknolojiler - Eylem Planı Klavuzu (2020), Avrupa Birliği'nin Yapay Zekâ ile ilgili Uyumlaştırılmış Kuralları Belirleyen (Yapay Zekâ Yasası) ve Birlik Mevzuatında Değişiklik İçeren Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü Önerisi, kişisel verilerin işlenmesine ilişkin olarak gerçek kişilerin korunması ve bu verilerin serbest dolaşımına ilişkin 27 Nisan 2016 tarihli ve (AB) 2016/679 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönetmeliği ile 95/46/EC sayılı Direktifi yürürlükten kaldıran Genel Veri Koruma Yönetmeliği de dikkate alınmıştır.
4. Son olarak, CCJE üyelerinin, Görüş No. 26 (2023) için yürütülen hazırlık çalışmaları kapsamında kendilerine iletilen ankete verdikleri yanıtlar da dikkate alınmıştır. Yanıtlar, teknolojinin geniş bir yelpazede geliştirildiğini ve kullanıldığını göstermektedir. Teknolojiyi kullanmaktan tamamen kaçınan tek bir üye devlet yoktur. Kullanım alanı, duruşmaların sesli kaydından elektronik dosyalama sistemlerine, elektronik dava yönetimine ve video konferansa kadar uzanmaktadır ki sonuncusunun kullanımında özellikle Covid-19 salgını dolayısıyla hayli ilerleme kaydetmiştir. Birçok üye devlet, yüzde yüz elektronik dava dosyası kullanmaya yönelmiştir. Kararlar ile mevzuatın elektronik veya dijital versiyonlarına erişim imkânı sunulması da yaygındır. Otomatik yargılama işlemlerine, asliye hukuk yargılamalarında davalarında, idarî davaları kolaylaştırmak için başvurulmaktadır.
5. Yapay zekânın (AI) adalet yönetiminde kullanımı henüz çok yenidir. Kullanmayan devlet sayısı hayli çoksa da, kullanım olasılığı bazı üyelerce etkin bir biçimde araştırılmaktadır. Kullanıldığı yerlerdeyse, idarî görevlere odaklanma eğilimi yaygındır; örneğin konuşmayı metne çevirme (dikte etme) programları, çeviri ve kararlar ile talimatların otomatik olarak anonimleştirilmesi gibi. Yanıtlar ayrıca, yargı kararları için nihai sorumluluğun bir gerçek hâkimde kalmasını sağlama ihtiyacını ortaya koymuştur; AI, gerçek hâkimlerin yerini almaktan ziyade onları desteklemelidir.
6. Son olarak, Görüş'te, CCJE Uzmanı Dr. John Sorabji (Doçent, University College London) tarafından hazırlanan bir öntaslak dikkate alınmıştır.

II. Görüşün amacı ve kapsamı

7. Görüşün amacı, yargı sisteminde destekleyici teknoloji kullanımının avantaj ve dezavantajlarını incelemektir. Görüş, teknolojinin toplumsal kullanımının gelişmeye devam edeceği, dolayısıyla mahkemeler ve yargı organlarının bu gelişmelere ayak uydurması gerektiğini tespit etmektedir. Ayrıca, teknolojinin, hukukun üstünlüğü çerçevesindeki temel ilkeleri koruyacak ve mümkünse geliştirecek şekilde geliştirilmesi ve kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Örneğin, teknoloji hâkimlerin ve adlî süreçlerde tarafların çalışmalarını desteklemede kullanılabilir ki böylelikle doğru kararlar vermede yardımcı olur. Aynı zamanda, adaletin idaresinde hız ve verimliliği de artırabilir.

Özellikle de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)¹, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi² ve sair belgelerle³ uluslararası düzeyde güvence altına alınan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını geliştirecektir.

8. Amacına uygun olarak, bu Görüş'ün III. Bölümü, teknolojinin genel kullanımına dikkat çekerken, IV. Bölüm teknolojinin spesifik kullanım biçimlerine ışık tutmakta, V. Bölüm teknoloji kullanımının potansiyel faydalarını ele almakta ve VI. Bölüm ise teknolojinin yargı bağımsızlığı açısından yarattığı zorluk ve tehlikelere değinmektedir. Bu hususlar ışığında, Bölüm VII, yargıda teknolojinin gelecekteki kullanımı için kalıcı bir dizi ilke ortaya koymayı amaçlamaktadır.
9. Görüş, veri araçları, e-dosyalama ve e-işlemler, dava takip ve yönetim sistemleri ile sesli ve görüntülü konferans gibi, yargı organlarınca kullanılan veya kullanılabilecek "insan" muhakemesini destekleyici yapay zeka (AI) dâhil spesifik modern teknolojilerin kullanımını kapsamaktadır. Yargılamaların web üzerinden yayımlanması, karar mekanizması olarak insanın yerini yapay zekânın aldığı süreçler veya bu teknolojinin yargı ya da mahkeme yönetimi dışında mercilerce kullanımı kapsamı dışındadır.

III. Teknolojinin genel kullanımı

10. Devletlerin adalete etkili ve pratik erişimi güvence altına almaları gerekmektedir.⁴ Teknoloji, hem olayların olağan seyrinde hem de olağanüstü veya acil durumlarda bunu yapmalarına imkân verir. Dolayısıyla, teknoloji, hukukun üstünlüğünü güvence altına almayı taahhüt eden demokratik bir devletin, yargı erkinin her zaman kullanılmasını sağlayabilecek araçlardan biridir.⁵
11. Bir devletin adalete erişimi güvence altına alabilmesi için çok sayıda zorluk ve engelle mücadele etmesi gerekir. Kaynak sorunu söz konusudur. Tüm devletler, mahkemeler ve yargının da dâhil olduğu bir dizi kamu hizmeti arasında kaynak tahsisini dengelemek zorundadır. Adaletin sağlanması zorlu bir meseledir. Adalet, maddî hukukun yürürlüğe konması sağlayan bir yol olduğundan âdil şekilde ve zamanında yerine getirilmelidir. Bu durum hukukun her alanı için geçerlidir. Bu, ister tekil talepler olarak isterse de grup davaları veya toplu davalar olarak başlasın, tekil talepler için olduğu gibi toplu talep sayısının giderek arttığı durumlarda da geçerlidir. Ayrıca, geleneksel uyuşmazlık türlerinin yanı sıra dijital piyasaların gelişmesi, e-ticaret ve e-suçlardan kaynaklanan ve sayıları giderek artan yeni uyuşmazlık türleri için de geçerlidir.
12. Devletler ayrıca adaletin sağlanması ve bu yolla hukukun üstünlüğünün sürdürülmesi konusunda olağanüstü durumların önüne çıkardığı sorunlarla da karşılaşmaktadır. Covid-19 salgını gibi sağlıkla ilgili veya başka alanlarda yaşanan olağanüstü haller, kamusal ve ulusal acil durumlar, adaletin düzgün bir şekilde idaresini zorlayan önemli sorunlar arz eder. İster veri araçlarının kullanımı, ister e-dosyalama ve işlemler, dava takip ve yönetim sistemleri veya video konferans kullanımı olsun, teknoloji, devletlerin

¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde. 6(1); CCJE Görüş No. 14 (2011), para 32.

² İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Mad. 10

³ AB Temel Haklar Şartı, Md. 47; Amerikalılar Arası İnsan Hakları Sözleşmesi, Md. 8; Mount Scopus Uluslararası Yargı Bağımsızlığı Standartları (2008, değiştirilmiş haliyle 2012), ilke 1.1.

⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) *Airey v. Ireland* (1979) 2 EHRR 305; *Tolstoy-Miloslavsky/Birleşik Krallık* (1995) 20 EHRR 442 [59].

⁵ CCJE Görüş No. 14 (2011), para 5, 15, 19, 25 ve 27.

olayların normal seyrinde adaleti sağlayabilmeleri, örneğin adaletin hukuka göre dağıtılması için araçlar sağlar. Aynı zamanda çeşitli zorlukların üstesinden de teknoloji yoluyla gelinebilir.

13. Daha geniş anlamda teknoloji esasen, yargı organlarının yasalara göre adaleti sağlamaktan daha geniş bir rol üstlenecekleri bir zemin de sunmaktadır. Hâkimlerin önleyici adaleti kolaylaştırmasına, yani uyuşmazlık nedenlerinin belirlenmesi ve gelecekte bu nedenlerin ortaya çıkma olasılığını azaltmak için proaktif adımlar atılması yoluyla uyuşmazlıkların önlenmesine yardımcı olabilir.⁶ Örneğin, bu, uyuşmazlıkların genel nedenlerini saptamak için, kamuya açık yargılamalardan dava verileri veya kamu denetçileri veya düzenleyiciler tarafından yürütülen uzlaştırmalardan anonimleştirilmiş verilerin elde edilmesi yoluyla gerçekleştirilebilir. Ayrıca, alternatif ve/veya çevrimiçi uyuşmazlık çözümü yoluyla uzlaştırmaya dayalı çözümü teşvik etmeye de yardımcı olabilir. Bu mekanizmaların işleyişi, her ikisi de yargı mercileri tarafından veri araçları ve dava yönetim sistemleri kullanılarak kolaylaştırılabilir.⁷ Bunlardan biri veya her ikisinin de teşvik edilmesi, özellikle, dava yönetimi ve yargılama gerektiren uyuşmazlıkların sayısını azaltarak mahkemeler ve yargı mercileri üzerindeki kaynak baskısının azaltılmasında önemli bir rol oynayabilir. Bu veriler daha sonra analiz edilebilir ve gelecekte bu tür anlaşmazlıkların ortaya çıkma olasılığını azaltmaya yardımcı olabilecek yasa reformunun temelini oluşturabilir.⁸

IV. Teknolojinin spesifik kullanımları

14. Bu Bölümde teknolojinin bazı spesifik kullanımları özetlenmektedir: veri araçları, e-dosyalama ve işlemler, dava takip ve dava yönetim sistemleri, uzaktan ve hibrid duruşmalar.

A) Veri araçları

15. Yargı sistemlerinde kullanılan çok çeşitli veri aracı vardır.

(i) İdari işler ve dava yönetimi

16. Temel düzeyde, veri araçları arasında dil çevirisi veya kanıt, sesli dikte ve deşifre hizmetleri, adli bildirimlerin, kararların ve emirlerin dijital kaydı yer alır. Ayrıca belge hazırlama (dava özetleri dâhil), kanıtların değerlendirilmesi, örneğin e-ifşâ teknolojisi sayesinde kolaylaşabilirler. Bunlar dava yönetiminde etkinliği artırabilir.
17. Daha geniş anlamda, dava belgelerinden elde edilen veriler, adalete erişimin desteklenmesine yardımcı olmak için veri araçları kullanılarak analiz edilip halkın bilgiye erişimi daha da kolaylaştırılabilir.⁹ Bu, özellikle kapsamlı hukuki bilgiye veya kaynağa sahip olmayanlar için hukuk sisteminin daha verimli ve erişilebilir olmasına yardımcı

⁶ L. Brown, *Preventive Law* (Praeger, 1970); R. Susskind, *Online Courts and the Future of Justice*, (OUP, 2019), s.113-115.

⁷ Bu, icra takibi sırasında uzlaşmayı da içermektedir: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere icra konusunda Rec(2003)17 sayılı Tavsiye Kararı.

⁸ *Alassini (Environment and consumers)* [2010] 3 CMLR 17, s. [64]-[65]; *Menini and Rampanelli (Approximation of laws Consumer protection: Judgment)* [2017] EUECJ C-75/16 (14 Haziran 2017), s. [61].

⁹ Bu örneğin doğal dil işleme (NLP) kullanılarak kolaylaştırılabilir.

olabilir. Yargı mercileri bu tür verileri, Yargı Kurulu ve mahkeme yöneticilerine, dava taraflarının özelliklerini tespit ve analizde yardımcı olmak için kullanabilir. Bu tür bir analiz, özel hassasiyetleri olan¹⁰ veya dezavantajlı taraflar için erişilebilirliğin önündeki engellerin belirlenmesine yardımcı olabilir. Daha sonra yargı makamları tarafından, ayrımcılık yapmama ilkesi ve AİHM Madde 6 uyarınca usulde yeniden düzenlemeye ve reforma gidilmesi için delil niteliğinde sağlam bir dayanak olarak kullanılabilir.

18. Veri araçları, davaların etkili bir şekilde önceliklendirilmesini (triyaajını) teşvik etmek için dava bilgilerinin analizine temel oluşturabilir. Hâkimlerin ve mahkeme yöneticilerinin basit veya seri yargılama usulünün uygulanabileceği davaları belirlemelerine yardımcı olabilir, böylece bu tür davaların otomatik olarak işlenmeler ve/veya basit yargılama yoluyla alınan kararlarla bertaraf edilmesi sağlanabilir.

(ii) Uzlaşmanın teşviki

19. Veri araçları yargı makamlarının uzlaşmayı teşvik etmesinde de yardımcı olabilir. Dava özelliklerinin analizi, yargı makamlarının taraflara potansiyel olarak uygun uzlaşma biçimleri konusunda rehberlik sağlamasına yardımcı olabilir.
20. Ayrıca e-müzakere veya e-arabuluculuk araçlarının uygulanması yoluyla uzlaşmayı teşvik etmek için de kullanılabilirler. Bu tür süreçler adlî işlemlere dâhil edilebilir veya adliyelerin websitelerinde erişime açılabilir.¹¹ Uzlaşma, en azından müzakere yoluyla değil, davaların potansiyel sonucunu tahmin etmek için yapay zekânın kullanılması yoluyla da teşvik edilebilir. Bu, dava yönetim sistemlerine entegre edilebilir.

(iii) Karar verme

21. Veri araçları, yargısal karar alma sürecine yardımcı olacak geniş kapsamlı bir rol oynayabilir.
22. En temel düzeyde veri araçları, yargı mercileri tarafından daha hızlı ve daha uygun maliyetli hukuki araştırma yapılmasına ve karar ve emir hazırlanmasına yardımcı olur. Bu araçlar, kararlara derç edilmek üzere ilgili delillerin belirlenerek veya dava belgelerinden bilgi edinilerek şablon kararlar veya emirler elde edilmesine yardımcı olabilir.
23. Uzman sistemlerin veya makine öğrenmesi tabanlı sistemlerin (destekleyici AI) kullanılması da adlî karar alma sürecine yardımcı olabilir. Bu sistemler hâkimlere esasa ilişkin değerlendirmeler ve/veya yargılamaların tahmini sonuçlarını sunabilir. Hâkimlere esasa ilişkin değerlendirmelerini sunabilmelerinde, vardıkları sonuçları test etmelerinde yardımcı olabilir.
24. Bunlar, adlî karar alma sürecine başka şekillerde yardımcı olmak üzere kullanılabilirler. Yargı kararlarının ve mevzuatın erişilebilirliği temel bir veri aracı biçimidir. Bunlar, temel anahtar kelime ve metin arama işlevselliği ile basitçe içtihat ve mevzuatı içeren genel web sitelerinden, diğer içtihat ve mevzuata etkili hipermetin bağlantıları sağlayan daha gelişmiş-karmaşık veri tabanlarına kadar çeşitlilik gösterir. Bunlar genellikle üye devletler

¹⁰ Bkz. AİHS'nin 14. maddesi.

¹¹ Medenî Hukuk Uyuşmazlık Çözüm Mahkemesi (Kanada, British Columbia)

veya özel teşebbüsler tarafından kullanıma sunulur; ikincisi genellikle daha gelişmiş araçlar sağlayabilir. Yargı organlarının bunları kullanıma sunduğu durumlarda, hem etkili yargısal karar alma sürecini teşvik eder hem de yargının demokratik hesap verebilirliğini güvence altına almaya yardımcı olurlar. Kararları kamunun erişimine açtıklarında bu ikincisini güvence altına alırlar.¹²

25. Bu tür belgeler makine tarafından okunabil formatta ise buna dayanarak temel anahtar kelime fonksiyonu geliştirilebilir. Makine öğrenmesi tabanlı sistemler, kararlar arasında ve içinde arama yapabilirler. Böylece, yargı mensupları ve organları, ulusal içtihat, Avrupa içtihadı ve de karşılaştırmalı içtihadın yanı sıra tüzükleri ve idarî düzenlemeleri de içeren karmaşık hukuk sistemini analiz edebilecekleri akıllı hukukî araştırma yollarını kullanma olanağına kavuşurlar. Bu da, yargısal karar verme sürecinin geliştirilmesine yardımcı olabilir.
26. Akıllı araştırma, içtihat hukukunun analizi yoluyla yeni veya daha önce tanımlanmamış argüman hatlarına erişim sağlayabilir. Bu tür argümanların taraflara bildirilmesi, hem uzlaşmanın kolaylaştırılmasına yardımcı olarak uzlaşmayı teşvikle kamu yararına hizmet ederken, hem de tarafların sunumlarını geliştirerek karar alma sürecinin kalitesini ve yaratıcılığını artırmaya yardımcı olabilir.
27. Tersine, bu tür bir analiz hâkimlerin, tarafların belirli konularda genellikle kullandığı argümanlar ile bunlarla ilgili kararları tespitinde yardımcı olabilir. Bu tür bir yardım daha sonra karar verme sürecinde tutarlılığı teşvik ederek yargıya olan güveni ve yargının meşruiyetini artırabilir.

B) E-dosyalama ve e-işlemler

28. E-dosyalama ve e-işlemler, yargıda teknolojinin etkin kullanımı için temel bir ön koşuldur. Adli destek sistemlerinin temelini oluştururlar. Bu tür süreçler, karma sistemlerin (fiziksel ve e-dosyalar ve e-işlemler) veya salt e-sistemlerin bir parçası olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca, elektronik ortamda yürütülen belge ve süreçlerde dijital veya e-imza kullanımını da içerirler.
29. Bu teknoloji yargılamanın tüm aşamalarında kullanılabilir. Davalar e-dosyalama yoluyla çevrimiçi olarak başlatılabilir. Hizmet, e-posta, web tabanlı bir uygulama veya diğer teknoloji biçimleriyle elektronik olarak gerçekleştirilebilir. Dava takip ve yönetim sistemleri, e-işlemler ve dijital dava yönetim dosyalarından yararlanarak çalışır. İcra görevi de, ister mahkeme tarafından veya mahkeme adına, ister icra memuru gibi üçüncü bir tarafça yapılsın, e-işlemlerle yürütülebilir.¹³ Bu teknolojinin kullanımının çeşitli faydaları vardır.
30. Bunların kullanımı aynı zamanda ilk derece ve temyiz mahkemelerinde de idarî ve usulî standardizasyonu destekleyebilir. Standardizasyon, yargı organlarındaki idarî personelin daha uygun maliyetli ve verimli bir şekilde istihdamını sağlayabilir.

¹² CCJE Görüş No. 18 (2015), para 27-28 and 32. Özel teşebbüs de bu tür bilgilere erişim sağlayabilir ve sağlamaktadır.

¹³ İcra görevlileri, icra memurları ve adlî memurları içerir.

31. Bu teknolojilerin kullanımı, yargılama süreçlerinin yeniden değerlendirilmesine de yol açabilir. Gereksiz ve verimsiz olanlar ortadan kaldırılarak da idarî maliyetler ve zamanda tasarruf sağlanabilir. Örneğin, kâğıt belgelerin artık dosyalanması, geri alınması veya taşınması gerekmeyecektir. E-dosyalara her zaman ve her yerden ulaşılabilir. Bu, adlî dava yönetimini daha etkin hale getirebilir. Ayrıca, yargı teşkilatında daha esnek çalışma modellerine geçilmesini teşvik edebilir.
32. Bu tür teknolojilerin kullanımı, dava taraflarının ve avukatlarının dava belgelerine daha uygun maliyetle ve etkin bir şekilde erişmesini de sağlayabilir. Böylece yargı organları adalete daha fazla erişimi desteklemeleri sağlanabilir. Sürece bir ofisten, evden veya başka bir yerden erişim imkânı tanınarak, özellikle daha fazla usûlî eşitlik sağlanabilir.

C) Dava takip ve dava yönetim sistemleri

33. Adlî destek sistemlerinin bir parçası olarak dava takip ve dava yönetim sistemlerinin bir dizi işlevi vardır.

(i) İdare

34. İdarî ve adlî yönetim bilgileri bu sistemlerden elde edilebilir. Bu, mahkeme ve yargı kaynaklarının kullanımının yargı mercilerince değerlendirilmesini kolaylaştırmaya yardımcı olabilir. Örneğin verimlilik, maliyet etkinliği ve erişilebilirlik açısından adalet sistemleri için Temel Performans Göstergelerinin oluşturulması ve uygulanması için etkili veriler sağlayabilir.¹⁴
35. Bu tür tedbirler daha bilinçli kaynak tahsisini, bütçe ve iş akışı planlamasını (hâkimlere ve mahkeme yöneticilerine etkin iş tahsisi dâhil) ve gelecekteki kaynak planlamasını destekleyebilir.¹⁵ Bu, özellikle bu sistemlerin adalet sistemi genelinde birlikte işlerliği halinde faydalı olabilir. Böylece, adalet sisteminin tüm yönlerinde kaynak yönetimine yönelik bütüncül bir yaklaşım ve değerlendirme teşvik edilebilir.
36. Dava takip ve yönetim sistemlerinden elde edilen bilgilerin, örneğin çevrimiçi kamu kayıtları, listeleme programları ve duruşma bilgileri sunularak kamunun erişimine açıldığında, yargı makamlarının kamuya hesap verebilirlikleri de artırılabilir.

(ii) Etkin zaman çizelgesi ve yargılamanın planlanması

37. Temel düzeyde bu sistemler yargı mercilerinin usuli zaman planlamasını daha kolay hale getirebilir. Basitçe bu, bireysel davaların durumu ve ilerleyişine ilişkin bilgilere daha hazır erişim sağlanması yoluyla yapılabilir.
38. Daha üst düzeyde bu tür sistemler zaman çizelgesini ve duruşma planlamasını optimize edebilir. Destekleyici yapay zeka, mahkemenin ve yargıcın sorumlu olduğu her bir dava

¹⁴ Anahtar performans göstergeleri (KPI'lar) performansın değerlendirilebileceği bir araçtır. Bunlar ölçülebilir verilere dayanır. Yargı söz konusu olduğunda KPI'lar, örneğin, davaların sonuçlanmasını takiben bir kararın verilmesi için geçen süre ile ilgili olabilir.

¹⁵ Daha İyi Adalet için Dijital Teknolojiler - Eylem Planı Klavuzu (2020), Inter-Amerikan Kalkınma Bankası, 22-23.

grubuyla ilgilenmek için optimum zaman kullanımını belirlemek için kullanılabilir. Bu, her bir dava için model prosedürel zaman çizelgeleri veya talimatlar sağlamayı içerebilir.

(iii) Dava dağılımı

39. Çizelgelendirme sistemleri ayrıca, yargı mercileri tarafından kabûl edilen ve yargı gözetimine ve kararına tabi olan kriterlerin uygulanması yoluyla hâkimlere otomatik dava dağıtımını imkânı da sağlayabilir. Bu aynı zamanda mahkeme binalarının ve salonlarının en uygun şekilde kullanılmasına da yardımcı olabilir.

(iv) Uyum takibi

40. En uygun usûl takvimi belirlendikten sonra, dava yönetim sistemleri etkili ve uygun maliyetli uyum takibini teşvik edebilir.¹⁶ Hâkimlere ve taraflara yaklaşan son tarihler hakkında otomatik hatırlatıcılar sağlayabilirler. Bu tür uyarılar etkili yönetimi kolaylaştırabilir. Ayrıca uyumluluğu da teşvik edebilirler. Ayrıca hâkimleri dosyalanmakta olan belgeler konusunda da uyarabilirler. Ekonomi ve verimliliği teşvik etmenin yanı sıra, bu tür tedbirler yargı organları tarafından adaletin zamanında sağlanmasını teşvik edebilir ve bu da hem etkili yargılama hem de icrayı teşvik edebilir.
41. Otomasyon -özellikle de uyum hatırlatıcıları söz konusuysa- ve hâkimlere standartlaştırılmış bilgi sağlanması, dava yönetimine daha fazla tutarlılık kazandırabilir. Bu da sonuç olarak yargının meşruiyetini ve halkın yargıya olan güvenini artırabilir.

(v) Toplu davaların yönetimi

42. Dava yönetim sistemleri ayrıca emsal davalar ve/veya toplu davaların tespiti, gruplandırılması ve yönetilmesine yardımcı olabilir.
43. Aynı veya benzer hukuki veya maddî olguların gündeme geldiği çok sayıda bireysel dava olması durumunda, dava yönetim sistemleri, bunları, toplu dava olarak tanımlayıp gruplandırır ve böylece tek bir mahkemenin yönetimine aktarılan davaların bir grup dava olarak yönetilmesiyle de mahkemeler ve hâkimler üzerindeki kaynak baskısı azaltılabilir.
44. Sonuç olarak, bu tür taleplerin otomatik dava yönetimi, bunların etkin, uygun maliyetli ve orantılı bir şekilde yönetilmesini ve belirlenmesini sağlayabilir. Ayrıca etkili toplu uzlaşma planları da mümkün olabilir. Bu tür davaların hızla belirlenmesi ve gruplandırılması, aynı veya benzer maddî veya hukukî meselelerin farklı hâkimler tarafından farklı şekilde karara bağlanması riskini de azaltacağından içtihatla tutarlılığı destekler.
45. Verimli, etkin yönetim, çok sayıda benzer dava arasından tek bir davanın tespitiyle de sağlanabilir; tespit edilen dava daha sonra bir emsal dava olarak yargıya taşınabilir. Bu, böyle bir temelde yargılanıp karara bağlanmaya en uygun davaları belirlemek için açılan davalardan bilgi toplayan veri araçlarından yararlanılarak kolaylaştırılabilir.

¹⁶ Burada başlıbaşına amacın etkinlik ve ekonomiyi desteklemek olmadığı kaydedilmelidir. Böylece adalete erişim desteklenmiş olacaktır.

(vi) Maddî unsurlar ve delillerin tespit ve değerlendirmesi

46. Bir adli destek sistemi içerisinde tahmine dayalı teknolojilerde¹⁷ (e-ifşa veya e-keşif) kullanılan türden veri araçlarından, taraflarca dava yönetim sistemine yüklenen önemli kanıt parçalarını saptamada yararlanılabilir. Bu, hâkimlerin maddî unsurları daha etkin bir şekilde tespit edip değerlendirmelerini sağlayabilir.
47. Bu tür bir teknoloji özellikle e-delil söz konusu olduğunda önemlidir. Bu durum özellikle beyaz yaka suçları gibi ceza davalarında ve şahsa karşı işlenen suçlarla ilgili olarak cep telefonu verilerinin analizinin söz konusu olduğu durumlarda geçerlidir. Böyle bir teknoloji kullanılmadığı takdirde, bu tür delillerin incelenmesi ve değerlendirilmesi giderek daha fazla kaynak ve zaman gerektirmektedir. Otomatik vaka yönetimi bu tür davalarda adli gerçeklerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olabilir. Böylece yargısal doğruluğu artırabilir, maliyetleri ve yargılama süresini azaltabilir.

(vii) Aleniyet ve hesap verebilirlik

48. Dava takip bilgilerinin kamuoyu ve medyanın erişimine açılması, mahkemelere intikal eden uyuşmazlıkların niteliği ve türlerinin yanı sıra karar ve hükümlerin de etkin bir şekilde incelenmesini sağlar. Davaların ilerleyişinin incelenmesini sağlar. Dolayısıyla bu sistemler aynı zamanda yargı organlarının usulî şeffaflıkla ilgili hesap verebilirliğini destekleyebilecekleri bir araçtır.¹⁸
49. Otomatik dava yönetim sistemleri, aleniyetten muaf tutulacak zorunlu istisnaların etkin şekilde uygulanmasını da sağlayabilir. Böylece, yargı organlarına AİHS'nin 6. ve 8. maddelerinden kaynaklanan yükümlülöklere uyumda yardımcı olabilirler.

D) Hibrid yargılamalar

50. Sesli ve görüntölü/video konferans, her tür davada başvurulabilen, oturmuş yargılama yöntemleridir. Bu sayede hibrid veya uzaktan duruşmalar yapılabilmektedir.
51. Öte yandan, Covid-19 salgını bu teknolojinin kullanım alanını önemli ölçüde genişletmiştir. Devletler bu tür duruşmaları düzenlemek için ya kendi teknolojilerini geliştirip kullanmakta veya ticarî olarak uygun teknolojiyi kullanmaktadır. Bu teknolojileri kullanmanın çeşitli faydaları vardır.
52. Davaların görülmesi için gereken maliyet ve zamanda tasarruf sağlayabilirler. Adliyelerde bekleme ve ulaşım sürelerini ortadan kaldırırken, duruşmalarını daha verimli şekilde planlanmasını kolaylaştırabilirler. Bu, usulî ölçölölük açısından faydalı olabilir. Kısa, kâğıt tabanlı, ara ve ön inceleme duruşmalarının fiziksel olarak yapılması maliyet ve zaman açısından verimsizliöe yol açabilir. Aynı şey sadece hukuki argümanların dinlendiöi duruşmalar için de söylenebilir. Dolayısıyla bu yöntemlerin kullanımı adalete erişimi kolaylaştırabilir.
53. Hibrid duruşmalar aynı zamanda hem hâkimler hem de tarafların etkin katılımını sağlayabilir. Özellikle, hâkimler için, yarı zamanlı ve esnek çalışma modellerini teşvik

¹⁷ Bazı üye devletlerdeki taraflarca e-belge için kullanılan tahmine dayalı kodlama gibi.

¹⁸ CCJE Görüş No. 18 (2015), m. 27-30.

edebilir. Böylece yargı mensupları arasında iş memnuniyetini ve kariyer fırsatlarını artırabilirler.

54. Hâkimler ve tarafların kişisel özellikleri, sağlık durumları veya diğer koşulların, fiziksel bir duruşmaya katılımı sorunlu hale getirmesi halinde, duruşmalara katılımı kolaylaştırabilir. Örneğin, özellikle ceza veya aile davalarında savunmasız, dezavantajlı bir taraf, evinden veya mahkeme binasının başka bir bölümünden, duruşmalara uzaktan etkin bir şekilde katılabilir. Aynı durum daha genel olarak engelli bireyler için de geçerlidir. Karma duruşmalar bu şekilde usuli eşitliğin yanı sıra genel olarak adalete erişimi de güçlendirebilir.

V. Teknolojinin kullanımında karşılaşılan zorluklar

55. AİHS'nin 6. maddesi, diğer hususların yanı sıra, bağımsız bir yargı öngörmektedir.¹⁹ Bu maddeye göre, yargının yürütme²⁰ ve yasama erklerinden bağımsız olması gerekmektedir. Ayrıca davanın taraflarından da bağımsız olmalıdır.²¹ Yargı aynı zamanda tarafsız da olmalıdır.²² Her iki durumda da yargı sadece bağımsız ve tarafsız olmakla kalmamalı, aynı zamanda böyle görünmelidir.²³ Yargı bağımsızlığı, hem kurumsal hem de bireysel yönleriyle,²⁴ yargının yararı için var olmadığı gibi tarafsızlık da yargının yararı için var değildir.

(A) En önemli sorunlar /zorluklar

(i) Yargı bağımsızlığı bakımından

56. Teknolojik reformun uygulanması birçok üye devlette yürütme erkinin sorumluluğundadır. CCJE daha önce yargı bağımsızlığını güvence altına almak için yargı organlarının bu konuda bir rolü ve sorumluluğu olması gerektiğini kabûl etmiştir.²⁵ Teknolojik tasarımın bilinçli ya da bilinçsiz olarak adalete erişimi şekillendirme potansiyeli küçümsenemez. Temel performans göstergelerinin geliştirilmesinde veri toplama ve analiz araçları, yargının karar verme özerkliğine zarar veren verimlilik temelli hedeflerin dayatılması yoluyla adli dava yönetimini zayıflatmak için kullanılabilir. Dahası, bu hedefleri tutturamayan yargı mensuplarını uygunsuz şekilde eleştirmek için kullanılabilir, sonuç olarak da hem bireysel hem de kurumsal yargı bağımsızlığını zedeleyebilir. Ayrıca, teknoloji tabanlı sistem varsayılan ayarları, komutları veya yapay zekânın geliştirilmesi, karar alma sürecinde yargı özerkliğini azaltabilir. Hatta bu hukukun üstünlüğüne aykırı şekillerde de yapılabilir.

¹⁹ CCJE Görüş No. 3 (2002), m.9; Hâkimlerin Magna Carta'sı (Temel İlkeler) (CCJE (2010)3), m. 2-3.

²⁰ *Sovtransavto Holding v. Ukrayna* [2002] ECtHR 626, m. [80].

²¹ *Ringeisen v. Avusturya* [1971] ECtHR 2, m. [95].

²² *Kyprianou v. Kıbrıs* [2005] ECtHR 873, m. [118]; *Piersack v. Belgium* [1982] ECtHR 6, m. [30].

²³ *Sramek v. Avusturya* [1984] ECtHR 12 at [42]; *Kyprianou v. Kıbrıs* [2005] ECtHR 873 m. [121]. Ayrıca AB açısından bkz. *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* [2018] EUECJ C-64/16, m. [44].

²⁴ Avrupa Konseyi'nin, hâkimler, bağımsızlık, etkinlik ve sorumluluklar hakkında (2010) 12 sayılı Tavsiye Kararı, 2. ve 3. Bölümler: burada bu ayrımlar sırasıyla dış ve iç bağımsızlık olarak anılmaktadır.

²⁵ CCJE Görüş No. 14 (2011), m. 32 ve 36.

57. Etkili veri güvenliği ve koruma tedbirleri, toplumda nasılsa, yargı tarafından kullanılan teknolojinin de etkili ve bağımsız şekilde denetlenmesini gerektirir. ²⁶ Bu tür bir gözetimin yargı bünyesindeki bir organ yerine yürütme erki veya ulusal Veri Koruma Denetçiliği gibi düzenleyici bir organ tarafından yapılmasıysa yargı bağımsızlığı açısından önemli bir risk oluşturabilir.

58. AI'ye dönecek olursak, yargı bağımsızlığı açısından çeşitli sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Yargı mensuplarının, aydınlatıcı ve etkili girdi ve denetime sahip olmadığı durumlarda algoritmik tasarım yargının bağımsızlığını zayıflatabilir. Bu durum özellikle tasarım ve uygulamanın özel şirketlere bırakıldığı üye devletlerde söz konusu olabilir, zira genellikle AI'nin kontrolü az sayıda şirketin elinde toplanır. Bu, çok ciddi bir tasarım riskidir. Ayrıca, dava yönetim sistemlerinin duruşmaları planlamak için yapay zekâyı kullandığı durumlarda, yargının kontrolünü zayıflatacak şekilde duruşma listeleri oluşturulması söz konusu olabilir. ²⁷

59. Dava yönetimine yardımcı olmak veya adli karar alma sürecine destek olmak için yapay zekâyı başvurulması halinde, bu teknoloji tarafından hangi bilgilerin ve nasıl kullanıldığına dair şeffaflık olmayabilir. Şeffaflığın azalması, yargının hesap verebilirliği ve itiraz edilebilirliğini engelleyerek ²⁸ yargı bağımsızlığını ve yargının hem bireysel hem de kurumsal olarak meşruiyetini sorgulanır hale getirebilir.

60. Adli kararlar vermek yüksek yetkinlik gerektiren bir faaliyettir. Önemli ölçüde eğitim ve deneyim ister. Veri araçlarının yargının hukuki araştırmasının yerine geçmesi ve destekleyici yapay zekânın hâkimlerin karar vermesinde yardımcı olarak kullanılması, bireysel olarak hâkimlerin araştırma yapma ve karar verme becerilerini zayıflatabilir. Örneğin, tahmine dayalı kodlamanın kullanılması, bir hâkimin neyin ilgili delil olup olmadığını belirleme kabiliyetini zayıflatabilir ve delillerin gücünü değerlendirme kabiliyetini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu tür araçların yargısal karar alma sürecine yardımcı olması amaçlansa da, zamanla yargısal beceri ve deneyimi azaltabilir.

61. Hâkimlerin artık delillerin gücünü tespit edememesi ve değerlendirememesinin olası sonuçlarından biri de teknolojik yardıma bağımlı hale gelmeleridir. Delil toplama ve tanımlama ve benzeri alanlardaki beceri ve deneyimleri, öngörücü/tahmine dayalı kodlama gibi güvene dayalı teknolojilerle yok edilirse, bireysel bağımsızlık ve yargısal özerklik azalabilir. Böylece destekleyici olması amaçlanan şey fiilen karar haline gelebilir. Bu durum, özellikle bu tür yardımların hâkimlere, yargıdaki genel eğilimlere dayanarak karar verme normlarına ilişkin bir değerlendirme sağladığı durumlarda sorun teşkil edebilir; daha fazla sayıda yargıç veri araçları tarafından belirlenen eğilimi takip ettikçe bu sorun kendi kendini güçlendirir hale gelecektir. Daha geniş anlamda bu durum, karar verme sürecini veri araçlarını tasarlayanların ellerine bırakacağı için kurumsal bağımsızlığa yönelik bir tehdit oluşturmaktadır.

²⁶ Kişisel verilerin işlenmesine ilişkin olarak gerçek kişilerin korunması ve bu verilerin serbest dolaşımına ilişkin 27 Nisan 2016 tarihli ve 2016/679 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü ve Genel Veri Koruma Yönetmeliği (AB).

²⁷ Tarafların, davaların rastgele değil, tarafların profiline göre tahsis edilmesine neden olabilir.

²⁸ CCJE Görüş No. 18 (2015), m. 27-29.

(ii) Âdil yargılanma bakımından

62. Teknoloji, yargının karşısına, AİHS'nin 6. Maddesi ile güvence altına alınan âdil yargılanma hakkının kullanılmasını sağlamada kendisini zorlayacak çeşitli güçlükler çıkarır.

63. Veri araçlarının kullanımı, özellikle de destekleyici yapay zekâ içerdikleri durumlarda, yargının taraflar için âdil bir yargılama sağlama kabiliyetini olumsuz yönde etkileyebilir. Chatbotlar gibi veri araçları, örneğin yanlış sonuçlar üretebilir veya adli hataya yol açabilecek kurgusal içtihatlar oluşturabilir. Al yargının davaların dağılımı üzerindeki kontrolünü de zayıflatabilir.

64. Bununla birlikte, hibrid duruşmalar söz konusuysa dikkatli olunması gerekir. Yargılamalar veya karar duruşmalarında, özellikle de tanık beyanlarının dinlenmesi ve değerlendirilmesini içeriyorsa, kolayca gerçekleştirilemeyebilir. İkinci durumda, koşullara bağlı olarak, tanık delillerinin alınması ve test edilmesi ve âdil bir yargılama sağlanması için en uygun yol olduğundan fiziksel bir duruşma yapılması gerekebilir.

65. Hibrid duruşmalar ayrıca taraflara ve tanıklara kameranın görüntü alanı dışındayken üçüncü kişilerce yönlendirme yapılması ve bunun da yargılama sürecini zedelemesi riskini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, duruşmaların silahların eşitliği ilkesine uygun olmaması riskini taşımaktadırlar. Katılımda farklılaşma, özellikle tanık ifadelerinin değerlendirildiği durumlarda, mahkemede fiziksel olarak bulunmalarına veya sesli ya da görüntülü konferans yoluyla katılmalarına bağlı olarak bir tür katılımcıya diğerinden daha fazla fayda veya dezavantaj sağlayabilir. Ceza yargılamalarında, bir sanığın video konferans yoluyla katıldığı ve avukatının bizzat yanında bulunduğu durumlarda, duruşma sırasında tamamen gizli bir şekilde hukukî tavsiye alma imkânını kullanıp kullanamadığıyla ilgili şüphe oluşabilir.²⁹

66. Sesli ve görüntülü konferans, yargının, yargılamada aleniyeti sağlama görevini yerine getirebilmesi açısından da risk teşkil eder. Erişilebilirliğin etkin şekilde tesis edilmemesi halinde teknoloji bunu engelleyebilir.³⁰ Tersine, video konferans yoluyla yapılan duruşmalara kamu ve medya erişiminin çok kolay ve çabuk oluşu hâkimler üzerinde baskı yaratabilir. Tüm duruşmaların çevrimiçi olarak sunulduğu sürekli gözetim halinin şekil ve niteliği, en azından hâkimlerin sorumluluklarını etkili bir şekilde yerine getirmek için ihtiyaç duydukları aslî bir mahremiyet ve mütalaa alanını ihlal ederek karar verme sürecini sekteye uğratabilir.

67. Fizikî duruşmalardan hibrid veya uzaktan duruşmalara kayda değer bir geçiş, yargı sürecinin anayasal statüsünü, özellikle de sembolik niteliğini zayıflatabilir.³¹ Yargılamalara evden, arabadan veya kamusal bir alandan katılmak, toplumun yargılamaların kamusal önemine dair toplumsal bakışını olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla, yargı erkinin devletin bir parçası olarak kurumsal statüsü ve meşruiyeti zarar görebilir. Bireysel yargılamalar söz konusu olduğunda, bu durum katılımcıların yargılamaları gereğince ciddiye almamasına yol açabilir. Bu durum, özellikle yeminli

²⁹ *Sakhnovskiy v. Rusya* [2010] ECtHR 1673; *Sakhnovskiy v. Rusya* ([2018] ECtHR 966; *Viola v. İtalya* (No. 45106/04) (5 Ekim 2006) at [67]-[77]; *Gorbunov v. Rusya* [2016] ECtHR 231.

³⁰ *Micallef v. Malta* [2009] ECtHR 1571.

³¹ CCJE Görüş No. 14 (2011), m. 6

tanık ifadeleri olmak üzere, delillerin niteliği ve kalitesini olumsuz etkileyebilir ve böylece yargının adil yargılama kabiliyetine gölge düşürebilir.

(B) Diğer sorunlar/zorluklar

(i) Tasarım bakımından

68. Teknoloji, dijital öncesi süreçlerin replikasyonu da dâhil çeşitli şekillerde mahkemelere ve yargı kurumlarına entegre edilebilir. Ancak, mevcut uygulama ve işlemlerdeki tasarım hataları tespit edilip düzeltilmediği takdirde, gelecekteki sistemlere bir statüko önyargısı yerleştirme riski kaçınılmazdır. Otomasyonun benimsenmesi halinde, mevcut süreçlerin teknolojik replikasyon için uygun olup olmadığının test edilmesi önemlidir. Ayrıca, özellikle davaların takibinde ve dava yönetimi kararlarında kullanılacak teknolojilerde, uygun tasarımı güvence altına almak amacıyla yargı sisteminden girdilere de gerek duyulabilir. Bu tür veri girdilerinin edinilmesini sağlamak çok önemlidir.

69. Ayrıca, teknoloji kullanımıyla yargının rolü genişleyebilir. Bu, adalet sisteminin, önleyici ve uzlaşmacı adaleti, mahkeme süreçlerine dâhil etmesine olanak tanınarak yapılabilir. Buradaki risk, yargı organlarının anayasal rolünün zayıflatılmasıdır. Yargının anayasal rolü, bir uyuşmazlık çözüm hizmeti, bir tüketici hizmeti ile karıştırılabilir.

70. Teknoloji de tasarım açısından tarafsız değildir. Ayrımcı tasarım, uygulama ve kullanım riski taşır. Tasarım, ırk, etnik köken, cinsiyet veya toplumsal cinsiyet temelinde taraflara karşı ayrımcılık yapabilir. Ayrıca, örneğin, nöro-çeşitlilik veya görme ya da işitme bozukluğu olan bireyleri olumsuz etkileyebilir. Bu durum ya ayrımcı tasarımdan ya da adli destek sistemlerinde kendisi ayrımcı olan verilerin kullanılmasından kaynaklanabilir. Ayrıca, teknolojiyi etkin bir şekilde kullanamadıkları veya teknolojiye erişemedikleri durumlarda, teknolojik açıdan dezavantajlı olanların adalete erişimini de azaltabilir.

71. Dolayısıyla temel mesele, yargının anayasal statüsünü korurken teknolojik tasarımın ayrımcılık yapmama ilkesi ve AİHS'nin 6. ve 8. maddeleriyle uyumlu olmasını sağlamaktır.

(ii) Uygulama bakımından

72. Etkin tasarım, etkin uygulama ile tamamlanmalıdır ki bu da hâkimlerin aktif katılımını, sürece dâhil olmasını ve sonrasında eğitim görmelerini de gerektirir.

73. Teknoloji kullanımından ekonomik ve verimlilik açısından tam anlamıyla faydalanılabilmesi için e-dosyalama ve işlemler ile dava takip ve yönetim sistemlerinin adalet sisteminin tamamında birlikte işleyebilmesi gerekir. Birlikte işlerlik olmadan bu tür sistemler verimsizleşir. En kötü ihtimalle de uygulamadan kaldırılması gerekebilir.

74. Uygulamada da aşırıya kaçılabilir. Teknolojik değişimi ölçülü bir tempoda uygulamak yerine, aşırı iddialı bir programla topyekün bir reform yapmaya çalışılabilir.

Reformun derecesi ve mahiyeti ne kadar büyükse, başarısız olma ve sonuç olarak ya terk edilme ya da en iyi ihtimalle kısmen ve optimal olmayacak bir şekilde uygulanma riski de o kadar büyük olur.

(iii) Finansman sorunu

75. CCJE, yargının devletin bir parçası olarak işlevini yerine getirebilmesi için yeterli finansmanın temel önemini daha önce vurgulamıştır.³² Teknolojinin artan kullanımı, devletin mahkemelere ve yargıya yaptığı harcamaları azaltmanın bir yolu olarak görülmemelidir. Teknolojik değişimin uygulanması, dikkatle değerlendirilmesi ve verimli bir şekilde bütçelenmesi gereken bir dizi ilişkili maliyeti de beraberinde getirmektedir.

76. Teknoloji sürekli, güvenli kaynak aktırımına gereksinir. Zira güncel tutulmalıdır. Hâkimler ve yöneticiler düzenli eğitime ihtiyaç duyar. Bu da sürekli bir maliyet getirir. Ayrıca, yargının teknolojiyi kullanmasını, bakımını ve güncellemesini sağlamak için mahkemeler tarafından istihdam edilen yöneticiler ve IT uzmanlarının, ileri düzey ve IT becerileri göz önüne alındığında özellikle ücretlerinde artışa gerek duyulabilir. Bunun için bütçe ayrılması gerekecektir, aksi takdirde yargı kurumlarının teknolojiyi etkin şekilde kullanması mümkün olmayabilir.

(iv) Veri güvenliği ve erişilebilirliği bakımından

77. Teknolojinin artan kullanımı, kişisel verilerin korunması da dâhil olmak üzere AİHS Madde 8 güvencesindeki hakları ihlâl edebilecek büyük ölçekli veri işlemeyi gerektirmektedir.³³ Teknolojik tasarım, uygulama ve kullanımda bu haklar gözetilip korunmalıdır. Bu tür tedbirler aynı zamanda güvenlik risklerine karşı da koruma sağlamalıdır. Bu durum özellikle ceza ve aile hukuku davalarında hassas dava verileri söz konusu olduğunda geçerlidir. Yanlışlıkla ifşa edilmesi veya kötü niyetli kişilerin kötü niyetli eylemleri veri güvenliğini ve özellikle de adalet verilerinin gizliliğini tehlikeye atabilir.

78. Sistem arızası, özellikle e-dosyalama ve dava işlemleri ile dava takip ve yönetim sistemlerinde artan teknoloji kullanımından kaynaklanan bir diğer risktir. Sistem arızası, dava verilerini erişilemez hale getirebilir. Yeterli ve etkili teknolojik ve/veya kâğıt tabanlı yedekleme sistemleri olmadan, adalette etkili ve pratik erişim açısından büyük bir risk söz konusudur.

(v) Sağlık bakımından

79. Artan teknoloji kullanımı, hâkimlerin ve diğer mahkeme kullanıcılarının kısa ve uzun vadede sağlığı için tehdit oluşturabilir.

80. Teknolojinin yaygın kullanımı, örneğin e-dosyalama, e-işlemler ve video konferans gibi teknolojilerin aşırı kullanımı nedeniyle yorgunluk, göz yorgunluğu ve baş ağrısına neden olabilir. Ayrıca stres, anksiyete, melankoli, dikkat ve bilişsel

³² CCJE Görüş No. 2 (2001)

³³ Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

performansın azalmasına da yol açabilir.³⁴ Bu tür olumsuz etkiler, hâkimin tarafların âdil yargılanma hakkını gözetme kabiliyetini de aynı şekilde olumsuz etkileyebilir. Bu da, yargısal hataya düşme riskini artırabilir.

VI. Teknoloji kullanımı için yasal ve etik çerçeve

81. CCJE, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığını daha fazla güvence altına almak için, teknolojinin yargı tarafından geliştirilmesi ve kullanılmasıyla ilgili açık ve net bir yasal ve etik çerçevenin gerektiği görüşündedir. Böyle bir çerçeve, yargı erkine, teknoloji kullanımını giderek daha fazla benimsemesi ve buna uyum sağlamasıyla birlikte hukukun üstünlüğünü korumada daha fazla yardımcı olacaktır.³⁵

82. Üye devletler böyle bir çerçeve oluştururken AİHS'in gerekliliklerini dikkate almalıdır. Özellikle de, teknoloji kullanımında yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı gözetilmelidir. Ayrıca, AİHS Madde 6 kapsamında hem hukuk hem de ceza davaları için geçerli olan âdil yargılanma hakkıyla da bağdaşmalıdır. AİHS Madde 8'de öngörülen özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması hakkı³⁶ ile AİHS Madde 10'da öngörülen medya dâhil, halkın ifade özgürlüğünü kullanma hakkı ile çelişmemelidir. Teknoloji uygulanması veya sonuçları-etkileri bakımından önyargı veya taraflılık riski taşıması nedeniyle, kullanımında, ayrımcılık yapmama ilkesiyle tutarlı olarak bu hakları güvence altına alma ihtiyacı özellikle dikkate alınmalıdır.

83. AİHM, içtihadını teknolojik gelişmeler ışığında geliştirmiş ve geliştirmeye devam edecektir. Örneğin, bir dönem duruşmalara fiziksel olarak katılmamak, AİHS'nin 6. maddesinin ihlâli diye anlaşıyorken, etkin video-konferans olanaklarının gelişmesiyle birlikte, artık bu tür yollarla duruşmaya katılmanın fiziksel katılımı eşdeğer olduğu, dolayısıyla da 6. Maddeye aykırı olmadığı kabûl edilmektedir.³⁷ Benzer şekilde, güvenli bekleme-mola odalarına sahip video-konferans olanakları, ceza yargılamalarında bir sanığın 6. Maddenin gereklilikleriyle tutarlı bir şekilde hukuki danışmanlık alabilmesi için gerekli düzeyde mahremiyet ve gizlilik sağlayabilir. 6. maddenin gerekliliklerine uygun olarak hukuki danışmanlık alabilmesi için gerekli düzeyde mahremiyet ve gizlilik sağlayabilir.³⁸

84. AİHS tarafından sağlanan genel çerçeve ve temel haklara yönelik ulusal koruma kapsamında, yargı organlarınca teknoloji kullanımına uygun bir yasal dayanak sağlanmalıdır. ³⁹ Bu durum, teknolojinin adli karar alma sürecine yardımcı olan adli destek sistemlerinde kullanıldığı durumlarda özellikle önemlidir. Kişisel verilerin korunması söz konusu olduğunda da aynı derecede önemlidir.

85. Yargı bağımsızlığından ödün vermeden etkin bir veri koruma ve güvenliği sağlayarak bu şekilde bir düzenleme yapmak için üye devletler yargı için, hâlihazırda

³⁴ UNODC, *Exploring Linkages between Judicial Well-Being and Judicial Integrity* (2022), m. [12]; A. Bullock, A. Colvin, & M. Jackson, *Zoom fatigue in the age of COVID-19*, *Journal of Social Work in the Global Community*, (2022) 7(1), s. 1–9.

³⁵ CCJE Görüş No. 18 (2015), para 20-22.

³⁶ Bkz. örn. *Avilkina v. Rusya* [2013] ECtHR 515, m. [45]-[46].

³⁷ *Viola v. İtalya* (No. 45106/04) (5 October 2006), m. [67]-[77].

³⁸ *Sakhnovskiy v. Rusya* [2010] ECtHR 1673; *Sakhnovskiy v. Rusya* ([2018] ECtHR 966; *Gorbunov v. Rusya* [2016] ECtHR 231.

³⁹ CEPEJ yargısal süreçlerde videokonferans uygulamalarına ilişkin CEPEJ Rehberi (2021),m. 8.

bulunmadığı yerlerde ulusal veri koruma denetim organları kurmalıdır. Bu tür organlar yargı bünyesinde oluşturulmalıdır. Ayrıca, yargı tarafından kullanılan teknoloji ve verilerin güvenliği ve bütünlüğünün sağlanması hususunda sorumluluğun tahsisi için yasal düzenlemeler de yapılmalıdır.

86. Mevzuatta, yargı organlarında teknoloji kullanımının giderek artmasını sağlayacak şekilde düzenlemeler olmalıdır. Özellikle, teknolojiye erişemeyen veya teknolojiyi etkin şekilde kullanamayan kişiler için, gerektiğinde, yargıya ve yasal işlemlere erişime imkân verecek teknoloji tabanlı olmayan alternatif yöntemlerin sürdürülmesine dönük yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

87. Teknoloji tabanlı olmayan duruşmaların devam etmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması özellikle önemlidir. Sesli ve/veya görüntülü konferans yöntemi bazı duruşmalar için uygun olabilirken, tanık ifadelerinin alınması ve değerlendirilmesini içeren uzun duruşmalar için her zaman uygun olmayacaktır.

88. Usul kuralları, duruşmalar sırasında normalde mahkeme salonunda/binasında hazır bulunması gereken ve yalnızca istisnai olarak uzaktan duruşmalara katılan hâkimlerin, duruşmaların teknoloji kullanılarak mı geleneksel yollarla mı yapılması gerektiğine karar vermede takdir yetkisini ne zaman kullanabileceğine ilişkin hükümler içermelidir. Ayrıca, yargı mensupları dâhil yargılamaya katılanların, duruşmaların ses veya görüntü teknolojisi kullanılarak yürütüldüğü davalarda, mahkemeye şahsen katılmalarının gerekli olduğu durumlar için de hükümler getirmelidir.

89. Genel yasal çerçeve içerisinde usûl kuralları, teknolojinin belirli amaçlar için kullanımının yargı tarafından belirlenmesine yönelik hükümler içermelidir. Üye devletler yargılama usûllerine göre değişebilecek uygun düzenlemeler yapmalıdır. Usûl kurallarında ve bu bağlamda mevzuatta, belirli yargılamalarda teknolojinin kullanımı konusunda tanınan takdir yetkisi idarî değil adlî makamlarca kullanılmalıdır.

VII. Yargı sistemlerinde teknolojiye ilişkin genel ilkeler

90. Teknoloji her şeyden önce yargı sürecinin doğasına uygun bir şekilde kullanılmalıdır. Birincisi, pek çok yargı kararı hâkimin takdir yetkisiyle, her davanın kendi maddî olgularına dayanılarak alınan kararlardır. İkincisi, hâkimler hukukun geliştirilmesinde özel bir rol oynar. Sadece sabit ve değişmez kuralların uygulayıcısı değildir. Hâkimler, mevcut yasalara, spesifik davlar için, uygulamada yetersiz kalması veya kalma riski doğması halinde düzeltme veya eklemeler ile katkı yapabilmelidir. Teknoloji adaletin alanına sokulmamalıdır. Teknoloji, hâkimleri eleştirel düşünmekten alıkoymamalı veya uzaklaştırmamalıdır, aksi halde hukukun gelişimini durduracak ve hukukî koruma sistemini erozyona uğratacak bir etkisi olabilir. Dolayısıyla teknik araçların kullanımında, yargıda karar verme süreci ve hâkimlerin özerkliği dikkate alınmalıdır.

91. Hâkimleri desteklemek için teknolojinin gelecekteki tasarım, uygulama ve kullanımına aşağıdaki ilkelerin rehberlik etmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu ilkelerin, Yargı Sistemlerinde ve Çevrelerinde Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Avrupa Etik Şartı (2018) ve Elektronik Dosyalama (e-dosyalama) ve Mahkemelerin Dijitalleştirilmesine İlişkin Kılavuz İlkeler (CEPEJ 2021) ile tutarlı olması amaçlanmıştır.

92. CCJE, hâkimlere yardımcı olacak teknolojilerin kullanımını desteklemektedir. Ancak, söz konusu teknoloji aşağıdaki ilkelere tam olarak uymalıdır. Bu ilkelerin temel amacı, yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri uyarınca şekilde adalete etkili ve pratik erişimi daha fazla güvence altına almaktır. Yargının meşruiyetini ve yargıya olan güveni korumayı ve geliştirmeyi hedefleyen bu ilkeler aşağıda sıralanmıştır:

- (i) **Hukukun üstünlüğü:** Teknoloji sadece hukukun üstünlüğünü desteklemek ve geliştirmek için kullanılmalıdır. Bu nedenle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile güvence altına alınan temel haklarla bağdaşık, açık, genel olarak uygulanabilir ve kamu tarafından erişilebilir bir yasal ve etik çerçeve dâhilinde ve bu çerçeveye dayalı olarak tasarlanmalı, uygulanmalı ve kullanılmalıdır.
- (ii) **Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı:** Teknoloji, yargının anayasal rolünü adil ve etkin bir şekilde yerine getirmesini desteklemelidir. Tasarımı ve işletimi, yasal işlemlerin tüm aşamalarında hem kurumsal hem de bireysel yargı bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına almak için gerekli olan mevzuat ve/veya mahkeme kuralları da dâhil olmak üzere bu tür güvencelere tâbi olmalıdır. Bu tür güvenceler, niteliği ne olursa olsun yargılayanın ihtiyaçlarına göre uyarlanmalıdır. Teknoloji, özellikle, bir hâkimin vereceği kararları tahmin etmek için kullanılmamalıdır.
- (iii) **Yargı özerkliği:** Teknoloji sadece mahkemeleri ve yargıyı desteklemek ve yardımcı olmak amacıyla, davaların usulüne uygun, düzgün şekilde yönetilmesi ve karara bağlanması için kullanılabilir. Karar verme, açık ve zımni olarak, sadece hâkimler tarafından yerine getirilmelidir. Bu görev teknoloji eliyle veya yoluyla devredilemez veya yürütülemez. Teknoloji kullanımında yargı özerkliğine saygı gösterilmelidir.
- (iv) **Yargısal denetim:** Yargı bağımsızlığı, tarafsızlığı ve özerkliği ile tutarlılığını korumak için hâkimler, ya Yargı Kurulları aracılığıyla ya da başka bir şekilde, teknolojinin satın alınma, tasarım ve denetim süreçlerine dâhil edilmelidir. Ayrıca, teknolojinin tanıtımı ve uygulanmasına da katılmalıdırlar. Bu, mahkemelerin idaresi, Adalet Bakanlığının sorumluluğu veya yargı teşkilatı ile Adalet Bakanlığının ortak sorumluluğunda ise özellikle önemlidir. Hâkimlerin yeni ve gelişen teknolojilerin kullanımına etkin şekilde dâhil olmalarını ve gerektiğinde bu teknolojileri kullanmalarını kolaylaştırmak için onları teknolojik yeniliklerden haberdar edebilecek düzenlemeler de yapılmalıdır.
- (v) **Erişilebilirlik ve kalite:** Teknoloji, toplumun tüm üyeleri için adalete etkili ve pratik erişimi geliştirmeli ve iyileştirmelidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine uygun olarak hem yargıda adalete hem de uzlaşmaya dayalı çözüme erişimi teşvik etmelidir. Erişilebilirliğin artırılması, teknolojinin mutlaka yüksek kalitede olmasını gerektirir. Teknolojiye erişimin pratik olmadığı durumlarda, uygun eşdeğer bir alternatif sunulmalıdır.
- (vi) **Karşılıklı işlerlik ve sürekli iyileştirme:** Adalete erişimde verimlilik ve etkililiği tam anlamıyla gerçekleştirmek ve teşvik etmek için, teknolojinin, adalet sisteminin tüm kollarında karşılıklı işlerliği olmalıdır. Sürekli iyileştirmeye tabi tutulabilecek şekilde tasarlanmalı ve işletilmelidir. Bu nedenle, kullanımı hakkında etkili bir kullanıcı geri bildirimi sağlayacak mekanizmalar devreye sokulmalıdır.

- (vii) **Pilot uygulama:** Teknolojik gelişmelerin sonuçları uygulama öncesinde her zaman tam olarak değerlendirilemez. Öngörülemeyen sonuçlara karşı korunmak ve aynı zamanda teknolojik yeniliğin doğru bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamak için, yeni teknolojinin kullanımı tam olarak uygulanmadan önce pilot uygulamaya tabi tutulmalıdır.
- (viii) **Ayrımcı olmayan tasarım ve işletim:** Yargıya destek ve yardım sunacak teknoloji, ayrımcı olmayacak şekilde tasarlanıp kullanılmalıdır. Kullanıcı merkezli bir tasarım ve kullanımı olmalıdır. Yargıda teknolojinin tasarım ve işletiminde hâkim, avukat veya yurttaş farketmeksizin tüm kullanıcıların ihtiyaçları göz önünde tutularak âdil olunması sağlanmalıdır. Bu nedenle tasarım için disiplinlerarası ekipler oluşturulmalıdır.
- (ix) **Şeffaflık ve Anlaşılabilirlik:** Teknolojik tasarım kullanıcılar için şeffaf ve anlaşılabilir olmalıdır. Bu, özellikle yapay zekânın kullanıldığı ve teknolojinin dava yönetimi ve adli karar alma süreçlerine yardımcı olmak için kullanıldığı durumlarda geçerlidir.
- (x) **Hesap verebilirlik:** Teknolojinin doğası ve kullanımı uygun hesap verebilirlik mekanizmalarına tâbi olmalıdır. Tasarımı ve uygulaması, yasamanın denetim ve yetkilendirmesi de dâhil olmak üzere devlet ve sivil toplum tarafından incelenebilmelidir. Bireysel yargılamalarda kullanımı, usûle uygun bildirim, çekişmeli yargılama ve yargının hesap verebilirliği ilkeleri uyarınca, davanın taraflarının incelemesine açık tutulmalıdır.
- (xi) **Bütünlük, güvenlik ve veri koruma:** Teknoloji, yargıya güvenin ve yargının meşruiyetinin korunabilmesi adına yargı kurumlarınca kullanılan verilerin bütünlüğü ve güvenliğini sağlamak amacıyla, yürürlükteki herhangi bir veri koruma kanununda öngörülen standartlara uygun, etkili kurumsal ve teknik tedbirlere tabi olmalıdır. Bu tedbirler, hâkimler, mahkeme idaresi, davaların tarafları, yasal temsilciler ve kamuoyu için bu tür verilere farklı erişim denetimleri düzenlenmiş olmalıdır.
- (xii) **Açıklık ve mahremiyet:** Bütünlük, güvenlik ve veri korumanın sürdürülmesine yönelik tedbirler, AİHS'in 6. maddesi uyarınca, mahremiyetin veya başka bir hak veya çıkarın korunması için geçerli bir istisna veya sınırlama dâhil, yargının aleniyet ilkesini gözetme yetkisine hâlel getirmemelidir.
- (xiii) **Finansman:** Teknoloji, tanıtımı, bakımı, mahkeme idaresi ile hâkimler tarafından kullanımı ve güncellenmesi, kullanımı süresince yeterli şekilde finanse edilmelidir. Finansman, etkin tasarım ve uygulamayı da karşılamalıdır. Ayrıca etkin bakım ve sürekli iyileştirmeyi desteklemek için de yeterli olmalıdır. Bu nedenle, teknolojinin işleyişi ile yargı ve mahkeme kullanıcıları üzerindeki etkisinin yargı mensupları ve mahkeme yönetiminden sorumlu olanlar tarafından değerlendirilmesini kolaylaştırmak için operasyonel verilerin etkin bir şekilde toplanmasını sağlayacak mekanizmalar mevcut olmalıdır.
- (xiv) **Eğitim ve İşlerlik:** Teknolojinin mümkün olduğunca verimli ve etkin şekilde kullanılabilmesini sağlamak için hâkimler ve mahkeme yönetimleri, yargının hizmetindeki teknolojinin nitelikleri ve etkin kullanımı konusunda eğitim almalıdır.

